

همیشه

حافظ منتشین بی‌بی‌می‌و معشوقی زمانی که با گل و باسمن و عید میام است

صفحات: ۱۲ | آدرس: تهران، خیابان ولیعصر

www.hamshahronline.ir | تلفن: ۰۲۱-۶۱۹۳۳۰۰۰

سایت روزنامه: newspaper.hamshahronline.ir | تلفن: ۰۲۱-۶۱۹۳۳۱۱۴

دفتر مرکزی: تهران، خیابان ولیعصر (م)، کوچه شهید سید کمال قرنی، شماره ۱۴ | کد پستی: ۴۵۹۵۶-۴۵۹۵۶ | تهران، صندوق پستی: ۱۹۳۷۵۵۴۴۴

پدیرش آگهی: ۸۳۳۱۰۰۰ | چاپ: همشهری | تلفن: ۰۲۱-۶۱۹۳۳۰۰۰ | پدیرش آگهی: ۸۳۳۱۰۰۰ | چاپ: همشهری | تلفن: ۰۲۱-۶۱۹۳۳۰۰۰

جامعه: دبیره‌فهمه طباطبایی، گزارش، دبیره‌سید محمد میر، دبیره‌فاطمه عسگری‌نیا، ۳۴ (سینما و تلویزیون)، دبیره‌سعید فروزی، دبیره‌علیرضا محمودی، دبیره‌جوادی نصرتی
اقتصاد: دبیره‌حسین لطفی، دبیره‌تیم موسی‌پور
تماشگر: دبیره‌امیر محمد یعقوب‌پور، دبیره‌لیلی فرسند
سیاسی و دیپلماتیک: دبیره‌حسین ارجلو، دبیره‌نگار، دبیره‌میرزا محمد علی محمدی، دبیره‌میرزا سید محمد، دبیره‌میرزا سید علی، دبیره‌میرزا سید محمد، دبیره‌میرزا سید علی
سرخ: دبیره‌جوادی نصرتی، دبیره‌محمد جعفری
دانشگاه: دبیره‌سازان شادمان، دبیره‌زهرآ لاجی
سرزمین من: دبیره‌محمد باریکاتی
طرح و گرافیک: دبیره‌محمد علی حلیمی

صاحب امتیاز: مؤسسه همشهری
مدیر مسئول: محسن مهدیان
مدیر تولید: دانیال معمار
دبیر تحریریه: سید محمدحسین صادقی
معاونان سردبیر: شهرام فرهنگ‌نگاری، علی عمادی، شاهین امین، حامد فوقانی
مدیر فنی: حامد زبانی
مدیر هنری: مهدی سلامی
دبیر عکس: امیر پناهپور

یادداشت

جاده قدیم شمیران؛ رد پای خاطره‌ها

مهرشاد کاظمی | جاده قدیم شمیران را امروزه ما به نام خیابان دکتر شریعتی می‌شناسیم. باید گفت این جاده نخستین جاده‌ای بود که تهران را به قریه شمیران متصل می‌کرد.

جاده پر خاطره شمیران طی دهه‌ها و حتی صدها سال محل رفت‌وآمد اهالی این دو منطقه بوده. این مسیر بعد از ساخت خیابان ولیعصر به جاده قدیم شمیران معروف شد.

در زمان صفویه با ساخت حصار طهماسبی در ۹۶۱ ه.ق، دروازه‌ای که در سمت شمال ساخته شد دروازه شمیران نام گرفت و موقعیت کنونی این دروازه تقاطع خیابان پامنار و خیابان امیر کبیر است.

در دوره قاجار، با رشد جمعیت تهران، ناصرالدین شاه در سال ۱۲۸۴ ه.ق تصمیم گرفت حصار طهماسبی و دروازه‌های آن را تخریب و در محدوده‌ای گسترده‌تر حصار ناصری را احداث کند. در این طرح، دروازه‌های شمیران نام گرفت و موقعیت کنونی این دروازه تقاطع خیابان پامنار و خیابان امیر کبیر است.

در دوره قاجار، با رشد جمعیت تهران، ناصرالدین شاه در سال ۱۲۸۴ ه.ق تصمیم گرفت حصار طهماسبی و دروازه‌های آن را تخریب و در محدوده‌ای گسترده‌تر حصار ناصری را احداث کند. در این طرح، دروازه‌های شمیران نام گرفت و موقعیت کنونی این دروازه تقاطع خیابان پامنار و خیابان امیر کبیر است.

شمیران در لغت به نقل از برخی منابع به معنی جای خنک و تهران به معنی جای گرم است. در آن روزگار، چنان که در اکثر سفرنامه‌ها آمده، به علت هوای گرم تهران در تابستان که گاهی هم غیر قابل تحمل بود، اهالی تهران به‌خصوص مرفهان به بیلاق شمیران می‌رفتند. ژاک هر دوآن در سفرنامه خود می‌نویسد: «پس از پایان چند روز بهار، آفتاب گرم تابستان تمام مردم شمیران را به سوی بیلاقی شمیران می‌راند. شمیران در دامنه توجال واقع و شامل باغستان‌های ممتعا است. اروپاییان، ایرانیان تروتمند و کارمندان عالی رتبه در شمیران دارای خانه با باغی هستند. مردم از یاد گرم طهران فرار کرده، به دامن بیلاقی‌های باصفا و سایه درخت‌هایی که در شاخه‌های آنها بلبل صدا می‌کند و از صبح تا شب زیر سایه‌های آنها جیر جیر کها غوغا بر پا می‌نمایند، پناهنده می‌شوند.»

در اکثر سفرنامه‌ها مسیری را جاده تهران به شمیران باصفا و زیبا توصیف شده است؛ چنان که چارلز جیمز ویلز (۱۸۶۶ م.) در سفرنامه خود می‌نویسد: «قنست عده‌ای از طرفین جاده طول راه از قلیک تا تهران را با کشتن درختان چنار و گلبوته‌های گل رز به صورت مصفا و زیبایی در آورده‌اند.»

حرکت خانواده‌ها از تهران به سوی بیلاقی شمیران سختی‌ها و مراتب‌های فراوان دارد. در این زمینه ژاک هر دوآن می‌نویسد: «در مسیر جاده شمیران طبق کش‌ها و حمل‌ها، با بار شکستگی، پیاده در حرکت‌اند و گاه‌گاه گاری‌های مملو از صندوق و رختخواب و اثاثیه خانه آنها را همراهی می‌نمایند.»

سباج دیگری به نام جان ویشارد (۱۹۱۱ - ۱۸۹۱) جاده پررفت‌وآمد تهران به شمیران را چنین توصیف می‌کند: «در گرم‌ترین هفته‌های تابستان شاید ۵۰ هزار نفر از تهران به طرف دره‌ها و بیلاقیات شمیران می‌آیند. در فصل‌های پررفت‌وآمد حدود ۲۰ هزار رأس اسب از این جاده ایاب‌وذهاب می‌کنند. اغلب اوقات گردوخاک به حدی زیاد است که در ششک‌چی یا اسب‌سوار بیش از چند قدم جلویی را نمی‌تواند ببیند. سرتاسر دامنه شمیران شاهراه‌های خوب ساخته‌اند و عبور کالسکه و درشکه به راحتی صورت می‌گیرد.»

جاده شمیران در دوره قاجار به حلقه اتصال مردم تهران با اهالی مهمان‌نواز شمیران به‌شمار می‌رفت. ناصرالدین‌شاه قصد داشت خط راه آهن تهران به شهری را از شمیران آغاز کند؛ اما این طرح به دلایل فنی و مالی هرگز عملی نشد. با این حال رفت‌وآمد مردم بین تهران و شمیران همواره نقش مهمی در زندگی آنها ایفا می‌کرد و از جنبه‌های مختلفی تأثیر گذار بود. گاهی این جاده به‌عنوان مسیر بازرگانی عمل می‌کرد؛ میوه‌های متنوع باغ‌های شمیران به تهران منتقل می‌شد و اهالی شمیران نیازهای اساسی خود را در تهران تأمین می‌کردند. گاهی نیز این جاده به مسیر گردشگری تبدیل می‌شد؛ به‌ویژه طبقه مرفه تهران در فصل تابستان برای تفریح و زیارت امامزاده‌های منطقه، به‌ویژه امامزاده صالح به شمیران سفر می‌کردند. در مواقعی دیگر مردم تهران برای فرار از بیماری‌های فصلی و مسری به شمیران پناه می‌بردند. علاوه بر این، جاده شمیران محل تردد دیپلمات‌های غربی نیز بود؛ چراکه بسیاری از سفارتخانه‌های آن دوران در شمیران باغ و ویلا داشتند.

امروزه، در مسیر این جاده پر خاطره، محله‌هایی با قدمت طولانی و نام‌هایی با ریشه‌های گوناگون وجود دارند که ما را به گذشته‌های دور می‌برند و یادآور تاریخ پرفراز و نشیب این منطقه‌اند.

اقامت مجلل در کنار بارشتر

آشنایی با کاروانسرای خانات که روزگاری یکی از بی نظیرترین مجموعه‌های اقامتی در تهران بود

ناصرالدین شاه قاجار نسبت می‌دهند. این کاروانسرا که در زمان ساخت خود یکی از بی نظیرترین مجموعه‌های اقامتی و تفریحی بود در ابتدا بیرون از شهر قرار داشت؛ اما بعد از تغییر بافت حصار ناصری در دل شهر جای گرفت. در واقع زمان ساخته شدن کاروانسرای خانات، حصار قدیمی تهران را محصور کرده بود. در زمان ناصرالدین‌شاه این حصار قدیمی خراب شد و حصار ناصری را در بر گرفت و وسعتی بیشتر از حصار قدیمی، اطراف تهران تازه گسترده شده را گرفت. ضلع جنوبی حصار که به خیابان شوش رسید، کاروانسرای خانات هم داخل حصار و باروی شهر قرار گرفت. بعد از آن هم به مرور تهران گسترده تر شد و شهر پایش را از حصار ناصری هم فراتر گذاشت و کاروانسرای خانات در دل تهران قدیم ماندگار شد.

معماری این کاروانسرا را الهام گرفته از معماری باغ‌های ایرانی می‌دانند. صحن کاروانسرا ۱۳ ایوان بزرگ دارد؛ یکی سمت ورودی شرقی و دیگری سمت ورودی غربی. در ۲ طرف ورودی اصلی حجره‌هایی قرار دارد که به بازار و میدان سابق امین‌السلطان که این روزها اثری از آثارش نمانده، منتهی می‌شوند.

قرارگیری کاروانسرای خانات در دست در جنوب بازار تهران و در جاده‌ای باعث شده بود که همیشه با تاجران و بازرگانان و قافله‌های شتر و صدای زنگ کاروان‌ها پر باشد؛ کاروان‌هایی که به سمت تهران حرکت می‌کردند از ورودی جنوبی وارد کاروانسرا می‌شدند و شتر و اسب و چار یا در کنار سکوی بارانداز که وسط حیاط قرار داشت، ایستاده می‌کردند، بار از روی دوش شان برداشته می‌شد و از در دیگر کاروانسرا خارج می‌شدند.

آرام گرفته‌است که امام جمعه تهران در عصر فتحعلی شاه، محمدشاه و ناصرالدین شاه قاجار بوده است. او را «میرزا ابوالقاسم امام جمعه» صدا می‌کردند و یکی از روحانیون بانفوذ زمان خودش محسوب می‌شده‌است. البته جز میرزا ابوالقاسم چهره‌های دیگری هم پیش از او و پس از او در این

باغ لاله‌زار تهران

قصه باغ لاله‌زار یا همان خیابان لاله‌زار خودمان نیز شنیدنی است؛ قصه خیابانی که خیلی از اولین‌های تهران در آن جا گرفت و از جمله خیابان‌هایی است که به نماد تهران بدل شده و برای تهران دوستان، بار خاطره‌های تهران قدیم را به دوش می‌کشد. در این جای‌نگاهی به این خیابان خاطره‌انگیز می‌اندازیم.

تاریخش

قصه خیابان لاله‌زار را باید از زبان لاله‌های باصفا باغ‌هایش شنید؛ وقتی که در دوره حکومت قاجار و زمانی که تهران تازه در حال تهران شدن بود، خیابان لاله‌زار کنونی، باغی بود پر از لاله و تفرجگاهی خارج از شهر برای اعیان و اشراف. می‌گویند بارها و بارها شاهان قاجار هم در آن جا تفریح کرده‌اند. حتی می‌گویند برای فتحعلی شاه، در این باغ باصفا عمارتی هم ساختند تا شاه گاهی در آن سکنی گزیند. اما لاله‌زار، وقتی به این روز در آمد که ناصرالدین شاه در یکی از سفرهایش به فرانسه، محو کمالات خیابان شانزلیزه شده بود و دوست داشت در تهران هم یک شانزلیزه داشته باشد. به همین دلیل دستور داد تا باغ را با همه درختان کهنسال و لاله‌های زرد و نارنجی و قرمزیش، خراب کنند و آن را به خیابانی تبدیل کنند.

تکمیش

در گذر زمان و با توسعه تهران، پای مردم عادی هم به این خیابان باز شد و عناصری مثل بوستان باغ‌وحش هم به این خیابان اضافه شد. به خصوص در روزهای تعطیل، تهرانی‌ها به این خیابان می‌آمدند و لحظات خوشی را در اینجا سپری می‌کردند. آهسته عناصر شهری هم به این خیابان اضافه شد و به خیابانی برای عرضه فناوری‌های مدرن در آمد؛ مثل سینما، سالن نمایش، هتل، کافه و... این خیابان آنقدر رونق گرفت که بسیاری از رجال قاجار، در آن خانه‌های بزرگ ساختند.

اولین‌ها

بسیاری از اولین‌های تهران، در خیابان لاله‌زار متولد شد. مثلاً نخستین گروه‌های موسیقی خیابانی در این خیابان بساط پهن می‌کردند یا مظهر فیروز، نوه فرمانفرما، یکی از نخست‌وزیران قجری، نخستین پاساژ به سبک فرنگی را در این خیابان دایر کرد و نخستین سینمای روباز مجهز در لاله‌زار تأسیس شد. اولین تراموای آسی، نخستین هتل ایرانیان به سبک اروپایی یا همان گراند هتل، نخستین سینما و... نیز از این نمونه‌اند.

لاله‌زار دوران پهلوی

در دوره پهلوی اول، این خیابان تازه به آن چیزی تبدیل شد که ناصرالدین شاه می‌خواست. خیابانی پر از سینما، تئاتر و فرشتگه‌های شیک که به روزترین لباس‌های زبانه و مردانه مداروپا عرضه می‌کردند و ماشین‌هایی که در آن رفت‌وآمد داشتند. این خیابان حتی در دوره اشغال ایران توسط متفقین هم از رونق نیفتاد.

اکنونش

شهر تهران و جمعیت آن، هزار هزار بزرگ شد و رشد کرد، اما لاله‌زارش همان اندازه که بود، ماند و همین شد که اکنون این خیابان، جایی پر ترافیک و دور از حال و هوای گذشته است. این روزها این خیابان، بورس کالاهای برقی و الکترونیکی است و در بخش شمالی آن که به لاله‌زار نوا شناخته می‌شود، بورس کالاها و لوازم روشنایی است.

